

Ақийда дарслари (38-дарс). Абу Ҳанифанинг устозлари

21:28 / 17.06.2019 5987

Юқоридаги сатрларда Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳи саҳобалардан Анас ибн Молик розияллоҳу анҳуни кўриб, у кишидан «Талаби илм ҳар бир мусулмонга фарздир» ҳадисини ривоят қилганларини, шунингдек, у киши Абдуллоҳ ибн Абу Авфо, Восила ибн Асқаъ, Омир ибн Восила розияллоҳу анҳум каби саҳобалар билан ҳам кўришганлари ва кичикликларида қироат устозларининг бошлиғи имом Осим ибн Абу Нажжуд ҳузурида Куръони Каримни ёд олганлари зикр қилиб ўтилган эди.

Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳи тобеъинлардан илм олгани ҳақида ҳеч қандай шубҳа йўқ. У киши қуйидаги зотлардан илм олганлар:

1. Шаъбий. Асарга кўп эътибор берган зот эди.

2. Икрима розияллоху анху. У киши ибн Аббос розияллоху анхунинг шогирди эди.

3. Нофеъ розияллоху анху. У киши Ибн Умар розияллоху анхунинг шогирди эди.

4. Ато ибн Абу Рабоҳ розияллоху анху. Ибн Аббоснинг илми ўша кишида эди. Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳи у киши билан Маккада учрашган ва илм олиб, муноқашалар қилган.

Кейинчалик Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳи фикҳга ружуъ қўйдилар. Ўша вақтнинг катта машойихларидан дарс олдилар. Бу ҳақда ўзлари қуйидагиларни айтадилар:

«Мен илм ва фикҳнинг конида эдим. Унинг аҳли ила мажлис қурдим. Уларнинг фуқаҳоларидан бир фақиҳни лозим тутдим».

5. Ўша фақиҳ, аввал айтиб ўтилганидек, Ҳаммод ибн Сулаймон эди.

Имоми Аъзам у кишидан фикҳни тўлиқ эгалладилар. Устозлари вафот этгунча бирга бўлдилар. Имоми Аъзам раҳматуллоҳи алайҳи ўн саккиз йил давомида Ҳаммод ибн Сулаймондан фикҳ илмини ўргандилар.

«Тарихи Бағдод» китобида имом Зуфардан Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳининг Ҳаммод ҳақидаги қуйидаги хотиралари ривоят қилинади:

«Мен устозим Ҳаммодни ўн йил лозим тутдим. Кейин эса менинг нафсим бошлиқликни истаб, менга қарши қўзғолон қилди. У зотдан алоҳида чиқиб, ўзимнинг ҳалқамда дарс беришни истаб қолдим. Бир куни кечаси мақсадимни амалга ошириш учун чиқдим. Масжидга кириб, устозимни кўриб қолдим. Кейин устозимдан ажралгим келмай қолди. Яна у зотнинг илм ҳалқаларида иштирок этишда давом этдим. Ўша кеча у зотнинг Басрадаги бир қариндошлари вафот этганлиги, у мол-давлат мерос қолдиргани-ю, аммо унинг меросхўри йўқлиги ҳақидаги хабар етиб келди. У зот менга ўз ўринларида дарс беришимни буюриб, кетдилар. Ҳаммод раҳматуллоҳи алайҳи ҳалқадан чиқиб кетмаслариданоқ, мендан илгари Ҳаммод раҳматуллоҳи алайҳидан эшитмаган масалалар ҳақида сўрай бошлашди. Берилаётган саволларга жавоб бериб, кейин уни ёзиб қўярдим. Икки ой ўтгандан сўнг устозим қайтиб келдилар. Мен ҳузуримда йиғилиб қолган олтмишта масаланинг жавобини у зотга кўрсатдим. Ўша масалаларнинг қирқтаси у зотнинг фикрларига тўғри келди. Қолган йигирматаси эса у зотга хилоф келди. Шундан буён ўзимга ўзим у зот вафот этгунларича улардан ажралмасликка онт ичдим ва то вафот

этгунларича у кишидан ажралмадим»

Шу билан бирга, Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳи бошқа устозлардан ҳам дарс олар эдилар. У киши жуда кўп ҳаж қилар, Макка ва Мадинада кўплаб уламолар билан илм мажлислари қураар эдилар. Айниқса тобеъинлардан ҳадис ривоят қилар ва фикҳ музокарасини олиб борар эдилар.

Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳи Зайд ибн Али ибн Ҳусайн, Жаъфар Содиқ, Абдуллоҳ ибн Ҳасан Нафсуззакия ва бошқа улуғ кишилардан ҳам илм олганлар.

6. Зайд ибн Али ибн Ҳусайн Зайнулобидин розияллоҳу анҳу (х. 112 йилда вафот этган). У киши қироатлар ва улумул Қуръон илмлари, фикҳ ва ақоид илмларида кўзган кўринган аллома эди. Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳи у кишидан икки йил дарс олганлар.

7. Жаъфар Содиқ розияллоҳу анҳу. Бу зот Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳи билан тенгдош бўлганлар. Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳи: «Аллоҳга қасамки, Жаъфар ибн Муҳаммад Содиқдек фақиҳни кўрмаганман», деганлар.

8. Абдуллоҳ ибн Ҳасан ибн Ҳасан Нафсуззакия розияллоҳу анҳу. Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳи бу зотга шогирд тушганларини Маккий, Ибн Баззозий ва бошқалар таъкидлаганлар. Абдуллоҳ ибн Ҳасан ибн Ҳасан Нафсуззакия розияллоҳу анҳу ҳадис ва бошқа илмларда пешқадам эдилар.

9. Муҳаммад Боқир ибн Зайнулобидин (х. 114 йилда вафот этган). Бу зот чуқур илмга эга бўлганлари учун Боқир лақабини олган эдилар. Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳи у зот билан Мадинаи Мунавварада учрашганлар.

Устозлари Ҳаммод ибн Сулаймон вафот этганида Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳи қирқ ёшда эдилар. Устознинг ҳалқадаги ўрнини эгалладилар. У кишининг дарслари, илмий баҳслари бора-бора фикҳий мазҳабга айланди.

«Ақоид илми ва унга боғлиқ масалалар» китобидан